

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ЧИТАННЯ У ПРАКТИЦІ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

INNOVATIVE TECHNOLOGIES OF TEACHING READING IN THE PRACTICE OF MODERN PRIMARY SCHOOL

Стаття присвячена одній з актуальних проблем – впровадження інноваційних технологій навчання читання у практику сучасної початкової школи. Зокрема, розкривається сутність таких понять, як компетентність, читацька компетентність, динамічне читання. Основна увага зосереджується на технологіях навчання динамічного читання. Висвітлюються методи навчання читання О. Декролі, М.О. Зайцева, Г. Домана; метод динамічного читання, його прийоми. На основі розгляду методичної літератури обґрунтовується питання впровадження на уроках літературного читання елементів навчання динамічного читання. Наведено перелік вправ, які слід застосовувати для формування читацької компетентності молодших школярів.

Ключові слова: інноваційні методики читання, динамічне читання, компетентність, читацька компетентність, початкова школа.

Статья посвящена одной из актуальных проблем – внедрению инновационных технологий обучения чтению в практику современной начальной школы. В частности, раскрывается сущность таких понятий, как компетентность, читательская компетентность, динамическое чтение. Основное внимание авторов сосредоточено на технологиях обучения динамическому чтению. Освещаются методы обучения чтению О. Декроли, Н.А. Зайцева, Г. Домана;

метод динамического чтения, его приёмы. На основе рассмотрения методической литературы обосновывается вопрос внедрения на уроках литературного чтения элементов обучения динамическому чтению. Предложен перечень упражнений, которые следует использовать с целью формирования читательской компетентности младших школьников.

Ключевые слова: инновационные методы обучения чтению, динамическое чтение, компетентность, читательская компетентность, начальная школа.

The article is devoted to one of the relevant problems – the implementation of innovative technologies of teaching reading in the practice of modern primary school. In the paper, the essence of such concepts as competence, reading competence, dynamic reading is revealed. The special attention is paid to learning technology for dynamic reading. The methods of teaching reading by O. Dekroly, N.A. Zaitsev, G. Doman, as well as the method of dynamic reading and its techniques are presented. Based on the consideration of the methodological literature, the issue of implementing the elements of learning dynamic reading in literary reading lessons is substantiated. The authors offer the list of exercises that can be used while developing primary schoolchildren's reading competence.

Key words: innovative methods of reading, dynamic reading, competence, reading competence, primary school.

УДК 373.3.016:003-028.31
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085.2019.12-1.04>

Бескорса О.С.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри теорії і практики
початкової освіти
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»

Моторіна Д.А.,
студентка факультету початкової,
технологічної та професійної освіти
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасна освітня система України зазнає значних змін, які спричинені процесами глобалізації та інтеграції, розвитком інноваційних технологій, виникненням нових підходів, методів та прийомів навчання, розробленням нових концепцій та тенденцій у царині вчителювання. Однак нагальною залишається проблема формування комунікативної компетентності учнів як державною, так і іноземною мовою, яка передбачає формування вмінь висловлювати та тлумачити поняття, думки, почуття факти та погляди через види мовленнєвої діяльності і, зокрема, через читання. Актуальною також є проблема впровадження інноваційних методик навчання читання у практику сучасної початкової школи.

Навчання динамічного читання у практиці сучасної початкової школи, зокрема в другому циклі, є надзвичайно важливим. Це процес багатогранний і нелегкий, адже навчити учнів добре читати вголос – це тільки перша сходинка до досягнення головної мети – навчити дітей читати подумки, мовчки, на прийнятному рівні динаміч-

ного читання як основи для самостійного осягання медіа-простору та й взагалі навколишнього середовища.

Одним із завдань навчання молодших школярів техніки динамічного читання є розвиток умінь читати нескладні автентичні тексти швидко та з повним їх розумінням. Процес опанування цим умінням починається з навчання читання, яке забезпечує автоматизованість сприйняття графічних образів, співвіднесення їх зі значенням та їх звуковими відповідниками, а також із озвученням їх уголос або подумки. Це є найважливішим місцем здобуття вправності швидкого сприйняття тексту на кожному уроці з літературного читання.

Одна з основних проблем навчання стосується розвитку уваги та чіткої організації щоденного циклу вправ для динамічного читання. Адже досить часто учні не зацікавлені у вдосконаленні цього умінь. Тому учитель має покладатися на допитливість дитини, водночас розвиваючи цю рису, керувати мотивацією навчання так, щоб у результаті навчальної діяльності діти із задоволенням оцінювали прочитане, правильно перетворювали

інформацію та вміли доцільно її використовувати, уявляли, мислили творчо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання впровадження інноваційних методів навчання читання у практику сучасної початкової школи висвітлювалося вітчизняними науковцями. С.І. Осіпова досліджувала інноваційні технології та впровадження їх у процес викладання літературного читання в початкових класах. Особливу увагу дослідниця приділяла вивченню психолого-педагогічних аспектів ефективного використання сучасних методів навчання у процесі викладання гуманітарних дисциплін, яке неможливе без використання інноваційних освітніх технологій. Вона дійшла висновку, що на уроках літературного читання вчителі можуть використовувати декілька методів одночасно, організовуючи навчальний процес згідно з положеннями теорії розвитку критичного мислення і вдосконалюючи саме цим систему навчання [6]. Українська дослідниця Л.В. Колесник, яка цікавилася проблемою застосування інтерактивного навчання на уроках читання, дійшла висновку, що інтерактивні засоби навчання дають змогу організувати навчальний процес так, що майже всі учні виявляються залученими до процесу пізнання і мають можливість розуміти та рефлексувати з приводу того, що вони знають, думають і яку роботу виконують [5]. В.О. Науменко, О.Я. Савченко, Л.М. Тернова досліджували впровадження інноваційних технологій у процесі викладання літературного читання в початкових класах. Н.М. Бібік, Н.В. Кузьміна, П.П. Борисов, С.Є. Шишов, Дж. Равен, М.В. Вашуленко, В.Ф. Дороз присвятили свої праці детальному вивченню способів формування читацької компетентності на уроках літературного читання в початковій школі.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Як видно із вищенаведеного аналізу досліджень, присвячених проблемі навчання читання учнів початкової школи, цим питанням цікавилася ціла низка вітчизняних педагогів. Вони розробили значну кількість підходів до розв'язання цього питання, проте проблема впровадження інноваційних технологій навчання читання у практику сучасної початкової школи є не досить висвітленою в умовах модернізації і реформування початкової освіти, тож актуальність та необхідність дослідження цієї теми є очевидною.

Мета статті – здійснити огляд інноваційних технологій, теоретично обґрунтувати їх впровадження в освітній процес, враховуючи психофізіологічні особливості дітей молодшого шкільного віку; детально розглянути комплекс вправ для навчання технології динамічного читання.

Виклад основного матеріалу. В умовах реформації освітнього процесу інноваційні методи

навчання читання й викладання у практиці початкової школи розробляли такі вчені, як О. Декролі, М.О. Зайцев, Г. Доман.

За методикою О. Декролі гра має бути органічною та невіддільною частиною процесу навчання. Педагог доводив, що процес навчання читання підлягає унаочненню: «Мати вчить дитину розмовляти не звуками й буквами, а словами та коротенькими фразами». Тому предмет, який обговорювався чи вивчався, він позначав картою: біля картини – картка «КАРТИНА», біля стола – «СТІЛ» [4].

М.О. Зайцев винайшов унікальну методику навчання лічби й читання на основі кубиків. Оригінальні кубики різної форми треба заповнити матеріалом залежно від звуку (голосні – мідними монетами; глухі – деревинками; дзвінки – заліззячками). А за визначеними буквами закріплені кольори, які на асоціативному рівні допомагають запам'ятати правила фонетичного розбору [3].

У програмі Г. Домана особлива увага приділена карткам із комбінаціями яскравих крапок, зображеннями різних предметів, зі словами. Основний постулат методики: «Мозок росте тільки, коли він працює». Саме тому з раннього віку мозок дитини треба завантажувати, ніби файли у комп'ютер. Такі заняття вчитель має чергувати зі спеціальними вправами фізичного характеру, адже розвиток мозку унеможлиблюється без належної рухової активності. Автор вважав, що працюючи за цими принципами, будь-яку дитину можна виховати генієм [2].

В умовах реформації освітнього процесу 17 серпня 2016 року Міністерство освіти та науки України оприлюднило для обговорення та корегування перший варіант «Концептуальних засад реформування середньої освіти». В його основу покладені пояснення ідеології змін у методичній науці. Шляхом опитування та обговорення було виявлено, що подальшого удосконалення, узгодження позицій та конкретизації потребують такі 4 теми:

- 1) Педагогіка партнерства.
- 2) Готовність до інновацій.
- 3) Нові стандарти й результати навчання.
- 4) Автономія школи та вчителя.

У курсі рідномовної освіти першого та другого циклів автори наскрізних програм виділяють такі змістові лінії: «Театралізуємо», «Досліджуємо мовлення», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Взаємодіємо усно», «Читаємо».

Головним завданням змістової лінії «Читаємо» є мотивування школярів до читання не тільки за шкільною програмою, на виявлення ініціативності у доборі текстів за вподобанням та на інтерпретацію прочитаного.

Для успішного адаптування в сучасному медійному й прогресивному суспільстві, а також досягнення поставленої життєвої мети випускник школи

XXI століття має володіти багатьма навичками, зокрема здатністю до самоосвіти та критичним мисленням у плані здобуття та використання інформації. Читання ж є засобом унікальним, особливим та незамінним.

Читацька компетентність є інтегрованим особистісно-діяльним результатом взаємодії навичок, умінь, знань та ціннісних орієнтацій дітей, що набуваються у процесі введення всіх аспектів предмета «Читання».

У Державному стандарті початкової загальної освіти читацька компетентність розкривається як комунікативна рідномовна пізнавальна діяльність, що спрямована на сприймання, осмислення і відтворення прочитаного [1]. Керуючись цим положенням, учитель має враховувати пізнавальні та фізичні можливості (наприклад, у класі з інклюзивною освітою), інтереси учнів, а також має передбачувати труднощі і запобігати їм.

Відомо, що дитина, яка не вміє швидко читати та водночас розуміти прочитане, не опанує письма і матиме труднощі у виконанні роботи в класі чи домашнього завдання. Такому учню не буде цікаво на уроках, його пізнавальна активність перебуватиме на низькому рівні, як і потреба спілкування з книгою. Чим раніше дитина оволодіє навичками читання, тим швидше вона відчує задоволення від власних навчальних досягнень, а цей аспект безпосередньо стосується концепції НУШ.

Урок позакласного читання – невід’ємний складник у формуванні читацької компетентності. Мета такого уроку – сприяти позитивному ставленню до читання за вподобанням (з власної ініціативи). Тому розвивати пізнавальні інтереси, позитивне ставлення саме до книги, а не будь-якого інформаційного джерела, формувати самостійного читача варто з перших днів у школі. До кінця першої ланки всі четвертокласники мають володіти основними вміннями та навичками роботи з паперовим носієм, мають бути обізнаними з гігієнічними вимогами до читання, а найголовніше, у них має розвинути потреба пізнавати навколишній світ через книгу. Така допитливість стане чудовим стартом на шляху до середньої школи.

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури дає нам підстави стверджувати, що на уроках літературного читання доречно запровадити такі прийоми:

1. П’ять хвилин «Читання для себе», мовчки або вголос (про себе).

2. Швидкомовки, спотиканки, читання «Хмари» слів, ребуси зі складами (тренуємо зорове сприймання інформації).

3. Читання через дзеркало, методом Леонардо да Вінчі (це зацікавить дітей, адже всі люблять шифри й таємниці).

4. Читання за годинниковою стрілкою типу Архімедової спіралі.

5. Читання справа наліво чи деформованого, перевернутого тексту.

6. «Пальчикова азбука».

Отже, формування читацької компетентності учня 1–4 класів має починатися з першого уроку навчання в школі. Під час навчання відбувається становлення та розвиток якостей дитини-читача, здатної до самоосвіти, самостійної читацької та творчої діяльності. Читання дає змогу дитині розвиватися інтелектуально, формуються морально-естетичні поняття й уявлення, літературний смак, критичне ставлення до інформації, збагачується словниковий запас, виховується любов до рідного слова, зростає потреба в систематичному пізнавальному процесі.

Динамічне читання – це читання зорове, швидке, свідоме і творче, яке характеризується тим, що читач сприймає інформацію через зоровий канал, обминаючи мовний і слуховий [7].

Діапазон швидкості читання динамічним способом становить 300–800 слів за хвилину. Щоб підготувати школярів першого циклу до такого читання, необхідно починаючи з другого класу систематично застосовувати вправи на збільшення кута зору.

На основі проведення спостережень та вивчення передового педагогічного досвіду ми можемо стверджувати, що наведені нижче методи навчання динамічного читання є ефективними через призму циклічності і повторюваності виконуваних дій:

1. На ранковому колі, під час «Читання для себе» чи на уроці літературного читання можна розпочати із такого завдання: прочитати скоромовкою не менш 300 слів за хвилину, постукуючи ручкою, при цьому читати слід виразно, зі зміною настрою, інтонації та не відриваючи очей від тексту. Поступово уривок для читання скоромовкою збільшувати до половини сторінки.

2. Під час уроку замість пальчикової гімнастики варто запропонувати дітям, читаючи з ними знайомий (на початковому етапі) текст швидко і ланцюжком, почергово класти руки долонею доверху, вказівним пальцем однієї руки натискати на першу флангу пальців другої руки, піднімаючи й опускаючи їх, повільно і плавно стискати витягнуті пальці рук в кулак тощо. Темп вправи поступово збільшується до максимального, потім знову зменшується. Присутній елемент змагання захопить та зацікавить учнів.

3. «Рахую і читаю» може бути використаний замість активної перерви. Вчитель, показуючи картку з написаним словом, пропонує учням рахувати вголос: 1, 2, 3, 4, 5... і одночасно дивитись на слова, запам’ятовуючи їх.

4. «Блискавка» корегує верхню межу індивідуального діапазону швидкості. Вправа виконується у такий спосіб: учитель готує текст для читання

мовчки; за командою «блискавка» діти швидко із розумінням читають уривок; за командою «грим» учні зупиняються і рахують кількість прочитаних слів. Далі визначаємо, хто читав як «блискавка», а хто на рівні «грому».

6. «Віконце» запобігає регресії очей та перечитуванню під час швидкого читання. Під час виконання вправи учні накладають невелику смужку паперу на сторінку книги чи підручника розміром приблизно 30×100 мм, в якій вирізано віконце. Цей реманент діти використовують як вказівку, посуваючи рядками та читаючи слова у віконечку.

7. «Небо-кидок» сприяє орієнтуванню на сторінках підручника чи книги, тренує навичку миттєво знаходити потрібний абзац, а згодом будь-яке місце читання. Після команди «Кидок» діти пошепки читають текст 10–20 секунд, потім учитель дає команду «Небо». Діти сприймають це як сигнал підняти голови, опустити руки та «загубити» речення (текст), яке читали; після сигналу «Кидок» школярі шукають «загублене» місце і продовжують читання; вправа повторюється 3–4 рази.

8. «Буксир» використовується для коригування читання про себе і читання вголос із дотриманням інтонації та смислових наголосів. Педагог читає уголос, а діти – мовчки (тільки очима) або пошепки, не відстаючи від учителя. Після прочитання одного-двох речень разом із керівником діти продовжують читати самостійно (мовчки). Тоді знову з учителем, який читає текст голосно. Так повторюємо декілька разів; перевірка розуміння прочитаного – запитання за змістом.

9. Вправа «Читання парами за партами», під час виконання якої вчитель пропонує читати текст, краще діалог, двом учням, один з яких слабший. Він, природно, буде відставати. Тут важливий саме психологічний аспект, тому вчитель має задати мажорний лад для підтримання атмосфери змагання.

10. Для розширення кута зору на букварному етапі навчання грамоти використовують пірамідки, що формуються зі складів, та вправи з таблицями Шульте, що виконуються дітьми 3–4 класу за 12–25 секунд. На ватмані розміром 21×30 пишемо цифри, таблиці різні для кожного учня. Цифри слід писати різні для кожного школяра. Порядок виконання вправи є таким: дитина має охопити зором усі п'ять цифр із кожного ряду, запам'ятати їх і виконати над ними певні математичні операції або ж порахувати від 1 до 15, не відриваючи очей від центральної точки таблиці [8].

Висновки. Таким чином, проаналізувавши особливості використання інноваційних методів навчання читання в початковій ланці, можна зробити висновок, що формування вмінь і навичок динамічного читання в учнів 1–2 циклу навчання буде ефективним за умови правильного і раціонального застосування різноманітних методів та прийомів. Важливо, щоб учні самі обирали найбільш вдалі та цікаві вправи для вдосконалення читацької компетентності, адже саме тоді діти будуть навчатися осмислено та з інтересом. Крім того, динамічне читання підвищує мотивацію до уроків рідної мови та літературного читання, активізує пізнавальну активність учнів, оптимізує весь процес сприймання нового й незвичного, розширює обсяг вивченого матеріалу та словниковий запас, розвиває волю, тренує уяву, допомагає творчо та креативно розв'язувати поставлені завдання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державний стандарт початкової освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р., № 87). URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennyaderzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>.
2. Інноваційні технології. Навчання раннього читання за методикою Г. Домана. URL: <http://romny-dzvinochok.com.ua/metodichna-skarbnichka/inovacijni-tehnologi/navchannja-chitannju-za-metodikoju-glenadomana.html>.
3. Інноваційні технології. Навчання раннього читання за методикою М. Зайцева. URL: <http://romny-dzvinochok.com.ua/metodichna-skarbnichka/inovacijni-tehnologi/navchannja-chitannju-za-metodikoju-m-zajceva.html>.
4. Інноваційні технології. Навчання раннього читання за методикою О. Декролі. URL: <http://romny-dzvinochok.com.ua/metodichna-skarbnichka/inovacijni-tehnologi/navchannja-rannomu-chytannju-za-metodykoju-dekroli.html>.
5. Колесник Л. Інтерактивні методи навчання на уроках читання. *Початкова школа*. 2014. № 1. С. 22–25.
6. Осіпова С. Впровадження інноваційних технологій у процесі викладання літературного читання в початкових класах. *XIII Хмурівські читання – кафедро ТІМСО*. Обласна науково-практична інтернет-конференція. 2017. URL: <http://timso.koiippo.kr.ua/hmura13/osipova-svitlana-illivna-vprovadzhennya-innovatsijnyh-tehnolohij-u-protsesi-vykladannya-literaturnoho-chytannya-v-pochatkovyh-klasah>.
7. Пархоменко Н. Методика роботи над словом, текстом на уроках читання. *Початкова школа*. 2000. № 7. С. 44–48.
8. Савченко О.Я. Читання. Навчання і виховання учнів 1–4 класів. Київ : Початкова школа, 2005. 252 с.